

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1026

מסכת חולין נ"ד - ס' • זבים ג', א' - ד', א'

בס"ד, י"ד שבט תשע"ט

השבוע בגליון

- ♦ השריית הדג בחומרי השרייה
- ♦ כך בדק הרמב"ן קשקשים של דג
- ♦ כפרה על מיעוט הירח
- ♦ "ושעירי יעזים נעשה ברצון"
- ♦ הזכרת שעיר ראש חודש בתפילת ראש השנה

- ♦ נס חנוכה וסוגייתנו - המהרש"א מצא את הקשר ביניהם
- ♦ בימי החנוכה לא הדליקו נרות במנורת המקדש
- ♦ "שירים", "אישתי", "שירי" - שירי" - מצא את ההבדלים
- ♦ "אשר קדשנו... ציוונו על בדיקת תולעים", מדוע לא?
- ♦ בדיקת תולעים ובדיקת חמץ

♦ 'קשקשים' מהם?

דבר העורך

הגר"ח קרייזווירט זצ"ל

זוג צעיר עמד נרגש מתחת לחופה, כאשר הכרוז כיבד את הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל לסדר את הקידושין. הגאון זצ"ל שנערץ על ידי קהל עצום, הוזמן פעמים רבות לסדר קידושין והוא עלה כוונתיק ורגיל אל בימת החופה, נטל לידיו את כוס היין, אך לפתע החל למשמש בכיסיו. משלא מצא את מבוקשו ביקש סידור מן העומדים בסמוך לו. על אתר הוגש סידור לגאון והוא קרא מתוכו את ברכות הקידושין בחרדת קודש.

ראש ישיבת פונוביז, הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל, נכח גם הוא באותו מעמד, וכאשר הגר"ח קרייזווירט זצ"ל ניגש לחלוץ את ידיו לאחר החופה שאלו הגרא"מ שך זצ"ל: הרי כבודו בקי בש"ס בבלי וירושלמי, ובקיאיותו העצומה במכמני הש"ס ידועה היא לכל, מדוע אם כן נוקק כבודו לסידור כדי לקרוא מתוכו את ברכות הקידושין, הרי הנוסח של ברכות אלו מוזכר בש"ס במסכת כתובות דף ח. לא, השיב הגר"ח קרייזווירט זצ"ל, לא שכחתי את ברכות החופה. אך כיצד אוכל להוציא מפי את שם ה' בעל פה? שם ה' הרי קריאת שמו של הקב"ה אינה דבר של מה בכך, ועלי לעשות זאת בצורה הראויה ביותר!

גאון בצדיקותו וצדיק בהנהגתו היה הגר"ח קרייזווירט זצ"ל, מלבד שהיה בקי בש"ס בבלי וירושלמי. עוד בהיותו עול לימים יצא שם לבקיאיותו העצומה בכל מכמני התורה.

רבים יודעים, כי הגר"ח קרייזווירט זצ"ל עסק רבות בסיוע ליתומים ואלמנות. משפחות רבות חייבות לו את חייהן. בפקחותו הרבה הוא ניווט מערכת חסד עניפה שחרגה מגבולות מקום מגוריו, חצתה ימים ודילגה יבשות.

על להיטותו של הגר"ח קרייזווירט זצ"ל לקיום מצוות החסד, שמענו מיהודי נכבד שהיה נוכח בכגישתו של הגאון זצ"ל, עם להבחל"ח הרב אלימלך פירר שליט"א. באותו מעמד סיפר הרב קרייזווירט כי בהיותו צעיר לימים הוא נכנס למעונו של גדול הדור הגאון רבי חיים עוזר גראדצ'ינסקי זצ"ל, שניהל ברמה את רבנותו בעיר וילנא. ואף עסק בעשיית צדקה וחסד בקנה מידה נרחב ביותר.

דף נה/א מסאה ועד סאתים בחצי לוג

נס חנוכה וסוגייתנו - המהרש"א מצא את הקשר ביניהם

כאשר המהרש"א למד את סוגייתנו עם תלמידיו, היה זה בימי החנוכה, והוא העניק להם אתנחתא בדמות פלפול מרתק ביותר, ולא נותר לנו אלא להתחקות על דבריו, ועל התוספות המעניינות שנלוו אליו במהלך השנים.

לומדי הדף היומי שמשתדלים לעיין גם במהרש"א, ייחשפו בוודאי לאחד ממאמריו היותר מרתקים, ב"חידושי אגדות" שבהן העלה חידושי אגדה מן הגמרא. המהרש"א למד את סוגייתנו, בה נאמר, כי כלי חרס המכילים סאה וסאתיים שנטמאו, יש להם תקנה אם חלקם העליון נשבר ואינם יכולים להכיל חצי לוג, והוא מוצא בה תשובה לשאלתו המפורסמת של ה"בית יוסף", מדוע נקבעו שמונה ימי חנוכה, הרי היה די שמן עבור היום הראשון, היה, איפוא, על חכמים לקבוע שבעת ימי חנוכה בלבד, כנגד הימים שבהם נעשה נס. תירוצים רבים נאמרו על שאלה זו. המהרש"א עונה את אחד התירוצים המפולפלים והמרתקים ביותר.

את דבריו הוא בונה נדבך על גבי נדבך.

כותב המהרש"א: "בהלכה זו עמדנו בימי חנוכה, ואמרנו להעלות על ספר מהיכן שלמדו לומר כן". כלומר, מהיכן חכמים ידעו, שאם כלי חרס נשבר והפך לכלי בעל קיבולת של פחות מחצי לוג, אינו מקבל טומאה. תשובתו המפולפלת מפתיעה ביותר: חכמים למדו זאת מנס הדלקת נרות החנוכה!

בימי החנוכה לא הדליקו נרות במנורת המקדש: כידוע, היוונים טימאו את כל כלי המקדש, בכללם את המנורה. לא ניתן היה, איפוא, ליצוק לתוכה את השמן הטהור שהתגלה. מה עשו, אומר המהרש"א, נטלו כלי חרס גדולים, שהיו טמאים אף הם, שברום והפחיתו את תכולתם לפחות מחצי לוג (עייין כלים פ"ב משנה ד'), ומשיצאו הכלים מטומאתם, יצקו לתוכם את השמן והדליקו נרות במנורת חרס!

והנה, בלילות טבת הארוכים ביותר בשנה, יש צורך בכמות של חצי לוג שמן לכל נר, כדי שנרות המנורה ידלקו כל הלילה (רש"י שמות כז/כא וביומא טו/א). כלי החרס, הלא הכילו מעט פחות מחצי לוג שמן, ובכל זאת הם דלקו כל הלילה... זהו, איפוא, הנס שאירע גם בלילה הראשון, וכאן הוא המקור של חכמים לכך שכלי חרס גדולים שנשברו ואינם מכילים חצי לוג, יצאו מטומאתם...

פלפולו של המהרש"א זכה להתייחסות ערה מצד הפוסקים, אשר הכבירו עליו בתמיהות ובקושיות, עד שבעל ה"תבואות שור" (שבת, פרק במה מדליקין) הסיק, כי המהרש"א אמר פלפול זה "לפלפולא בעלמא". הנה, הוא תמה, הרי אין עושים מנורה מחרס (סוכה נ"ב), מלבד שיש בכך ביזוי, להשתמש במקדש בכלים פחותים בערכם. ובכלל, מדוע לא נטלו כלי אבן, שאינם מקבלים טומאה לעולם, והדליקו בהם את המנורה. מה טעם ראו החשמונאים להשתמש בכלי חרס שבורים? [4]

[4] ה"חתם סופר" זצ"ל (חידושים, שבת כא/ב) מיישב באופן נפלא קושיות אלו. החשמונאים, הוא אומר, נטלו כלי מתכות גדולים, טמאים כמובן, חוררו בהם חור כמוציא משקה, וביטלו מתורת כלי, ועל ידי כך הם יצאו מטומאתם, ולאחר מכן הם סתמו חור זה בחרס. מעתה, כלים אלו נחשבו ככלי חרס לעניין טומאה, משום שללא החרס הם אינם יכולים להכיל בתוכם משקה (עייין שבת טו/א), ומאיידך, לא היתה בכך זילות, שהרי כלי מתכות הם וראוי להשתמש בהם בבית המקדש...

צעילוי נשמת

הר"ר **יצחק איזנברג** ז"ל
 ב"ר מרדכי ז"ל
 נלב"ע י"ח שבט תשנ"ז
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

ר' **יוסף אריה פריד** ז"ל
 בן אברהם יצחק ז"ל
 נלב"ע י"ז שבט תשע"ח
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

ר' **משה פריימן** ז"ל
 ב"ר אליהו ז"ל
 נלב"ע י"ז שבט תשס"ה
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נסיים בדבריו של בעל ה"תולדות יעקב יוסף" (בראשית, מקץ). הוא תמה, אכן בלילות טבת הארוכים יש צורך בחצי לוג. אך היום הראשון של חנוכה, כ"ה כסלו עדיין אינו מלילות טבת ודי היה בפחות מחצי לוג? בתשובה לשאלה זו הוא מספר, כי הוא ערך חישוב מדוקדק וגילה, כי הלילה שקודם תקופת טבת, הוא הלילה הארוך ביותר בשנה, ובאותה שנה שבה אירע נס החנוכה, היה זה ליל כ"ה כסלו נמצאו דברי המהרש"א הולמים הפלא ופלא.

דף נה/ב ואי אישתייר ביה כעובי דינר זהב כשרה

"שיירים", "אישתייר", "שיורי" - מצא את ההבדלים

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, עסק באחד משיעוריו בביאור המונחים התלמודיים הבאים: "שיירי מנחות", "אישתייר", "שיורי". הדיון התעורר בעקבות הוראתו של הרשב"א באלו מקרים ניתן להכשיר טחול של בהמה שנמצא בו נקב.

בגמרתנו מבואר, כי בהמה שנמצא נקב בחלק העבה של הטחול שלה, הרי היא "טריפה". ברם, אם הנקב אינו מפולש, ויתרת הטחול שלא ניקבה עבה כעובי של דינר זהב, הבהמה אינה "טריפה". ה"טור" (יו"ד סימן מ"ג) בהתייחסו להלכה זו מוסיף, כי הרשב"א הורה, שבימינו אין אנו יודעים לשער את עוביו של דינר זהב שרווח בימי חז"ל, ולפיכך, "יראה לי שהוא פחות מחצי עוביו". כלומר, אם יתרת הטחול שאינה מנוקבת, היא מעט פחות ממחצית עוביו של הטחול, הבהמה אינה "טריפה", וכן נפסק ב"שולחן ערוך" (שם סעיף ד).

את הוראתו זו הרשב"א מנמק בשני טעמים (עיין "בית יוסף" שם), ובמאמרנו זה נתמקד בטעם השני. א. יהא עוביו של דינר זהב גדול ככל שיהא, מן הסתם אינו מגיע למחצית עוביו של החלק העבה של הטחול. ב. לשון גמרתנו הוא: "ואי אישתייר ביה כעובי דינר". משמע, שהחלק שנותר הוא נחשב כשיירים לגבי החלק המנוקב. ברור, איפוא, כי החלק שאינו מנוקב קטן מן החלק המנוקב, שאם לא כן, לא ניתן לכנותו כ"שיירים".

שיירים, לא דווקא מיעוט: בעל ה"תפארת ישראל" תמה על הנחתו של הרשב"א, כי "שיירים" הם בהכרח החלק היותר קטן. הנה, הוא כותב, בגמרא (סוכה י"ג א, משנה פ"ה פרק י"א משנה ט') נאמר, כי "מצוות אזור שלשה גבעולין ושיירי שניים", היינו, אזור בעל שלושה גבעולים שנותרו בו שני גבעולים בלבד, כשר. הרי לנו, כי גם כאשר הרוב נותר על כנו, הוא מכונה שיירים, וניתן, איפוא, לפרש, כי "שיירים" היינו: החלק שנשאר, בין אם חלק זה הוא מיעוט ובין אם הוא רוב. מעתה, שוב אין להביא ראיה מגמרתנו שנקטה בלשון "אישתייר", כי די בכך שנותר פחות ממחצית עוביו של הטחול שאינו מנוקב.

האומנם?

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (הערות במסכת סוכה י"ג א) מבאר את שיטת הרשב"א, תוך שהוא סומך את דבריו על פירושו של הגאון מוילנא זצ"ל למגילת רות, בה נאמר כי לאחר שנעמי התאלמנה מבעלה אלימלך "ותשאר היא ושני בניה". המדרש (רות פ"ה ב) מביא את דברי רבי חנינא, שרות "נעשתה כשיירי מנחות". מה עניין שיירי מנחות לנעמי? מבאר הגר"א, כי רבי חנינא התקשה, הלא רק אלימלך נפטר ומדוע הפסוק מתייחס לשלושת הנותנים בלשון "שיירים" - "ותשאר היא ושני בניה". לפיכך, הסביר רבי חנינא, כי כפי שנוכחנו במנחות שבבית המקדש, שהכהן נטל קומץ מן המנחה שהובאה בפניו והקטירה על המזבח, והמנחה שנותרה בכלי כונתה "שיירי מנחות", משום שחשיבותה פחותה מן הקומץ שהוקטר על המזבח, כך גם נעמי ושני בניה שנותרו, פחותים בחשיבותם מאלימלך שנפטר.

הרי לנו, כי פעמים ש"שיירים" הם מונח המשמש לתיאור חלק שאינו חשוב, וכך גם באגודת האיזוב שעיקר דינה בשלשה גבעולים, ניתן להתייחס לשניים שנותרו כ"שיירי איזוב", משום שאינם כעיקר המצווה. ברם, במקומות שבהם אין חלק אחד חשוב יותר מן השני, כגון, בטחול המוזכר בסוגייתנו, אזי, כאשר חכמים השתמשו בלשון "אישתייר", כוונתם לחלק הקטן של הטחול, ומכאן למד הרשב"א שאם פחות ממחצית עוביו של הטחול אינה נקובה, הבהמה אינה "טריפה".

דף נח/ב הני תמרי דכדא

"אשר קדשנו... וציוונו על בדיקת תולעים", מדוע לא?

"מניין לנו מן ההלכה, שצריך לבדוק הירקות" מתולעים. כך נשאל הרשב"א (שו"ת ח"א סימן ק"ג, וכו"כ ב"תורת הבית" בית ג' שער ג' דף פ"ד), אשר השיב: "דע, שזו הלכה רווחת בישראל ומפורש בגמרא שכל דבר שהרחש מצוי בו אסור לאכלו ולשתותו עד שיבדוק". כלומר, אף על פי שעל פניו הפרי נראה נקי, ואין רואים בו שרץ, חובה לבדוק אותו, אם בסוג פרי זה מצויים שרצים. הרשב"א מוסיף, שכן מפורש בגמרתנו האומרת, כי אסור לאכול תמרים ממקום מסויים, מפני שהתולעים מצויים בהם. הרא"ש והר"ן נוהים אחריו ומבארים, כי כל סוגי הפירות שהתולעים מצויים בהם חייבים בדיקה, אף על פי שרוב הפירות מסוג זה אינם נגועים, כפי שחובה לבדוק את ריאת הבהמה, אף על פי שרוב הריאות אינן "טריפה" [ראה בהרחבה בדף י"ב/א מאמר "בדיקת הריאה - התקנה, הטעמים, והשאלה המצמררת"], משום שמיעוט מצוי מן הבהמות לוקה בסרכות [הפוסקים מציינים, שרש"י ורבינו גרשום חולקים וסוברים, כי חובה לבדוק פירות הנגועים בוודאות בלבד].

וביתו המה בכל שעות היום מאנשים שנכנסו ובאו בענייני צדקה וחסד שונים.

על שולחנו של ר' חיים עוזר, סיפר, היה מונח ספרו "אחיעזר", שבו מקבץ של תשובות הלכתיות שהשיב הגאון לשואליו. ילדות נזרקה בי והעזתי פני ושאלתי: והיכן הם חלקיו הנוספים של הספר? ר' חיים עוזר לא דחני מעל פניו, אלא הכנסני לחדר פנימי והראה לי פנקסים רבים סדורים בסדר מופתי תוך שאמר: הנה אחיעזר חלק ב'. היו אלו הפנקסים שבהם נרשמו פעולות הצדקה והחסד שנעשו על ידו:

לפני שנים רבות, נפל הרב קרייזוירט למשכב. מחלה קשה תקפה את גופו ומאמצי הרופאים להעלות מזור למחלתו העלו חרס. או אז, פנה הרב קרייזוירט זצ"ל אל הסטייפלער זצ"ל וביקש את ברכתו.

עסוק במצוות הכנסת כלה, השיבו הסטייפלער, "ובע"ה תבוא הישועה. שהרי אנו אומרים בכל בוקר "אלו דברים שאין להם שיעור... וביקור חולים, והכנסת כלה ולווית המת". מדוע, שאל הסטייפלער, ממוקמת מצוות הכנסת כלה בין מצוות ביקור חולים למצוות הלווית המת? אין זאת אלא משום שחז"ל ביקשו לרמוז לנו, כי גם אדם שנמצא במצב שמבקרים אותו עקב חוליו, עדיין יכול להנצל מכך על ידי קיום מצוות הכנסת כלה ולא להגיע חלילה ל"הלווית המת".

אכן, הגר"ח קרייזוירט זצ"ל קם מחוליו ופעל גדולות ונצורות. במשך שנים ארוכות הוסיף הגאון להרבות תורה בישראל ולהנות קהלים נרחבים מתורתו ומפעילות החסד הברוכה שבאשה עמד.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף נד/א ואלו כשרות בבהמה

סגולה לרפואה שלימה...

אחד מחסידיו של בעל ה"צמח צדק" זצ"ל היה רבי אליהו יוסף מדריבין, בה כיהן ברבנות. מאוחר יותר הוא שימש כרבה של פלוצק, ושם לקה בחולי מסוכן ביותר, אשר בענייני טריפות נחלקו בו הבית יוסף והרמ"א. הבית יוסף מכשיר בהמה שאירע בה כך, ואילו הרמ"א מטריך.

נמלך רבי אליהו יוסף בדעתו לעלות לארץ ישראל ואמר: בארץ ישראל המרא דאתרא הוא ה"בית יוסף", והרי הוא מכשיר! אכן, עלה ירושלימה ושם חי עוד כעשרים שנה, עד י"ב בתמוז ה' תרכ"ה ("סיפורי חסידים", 470).

דף נט/א סנפיר וקשקשת

סנפיר וקשקשת

כתב הרמב"ן (ויקרא י"ט): "וטעם הסנפיר והקשקשת, כי בעליהן שוכנים לעולם בעליון המים ובצלוליהן ויקבלו גידול באויר הנכנס שם, ולכן יש בהם צמת חום דוחה מהם שפעת הליחות כאשר יעשה הצמר והשער וגם הצפרנים באדם ובהמה. ושאינו לו סנפיר וקשקשת יטבחו לעולם בתחתיות המים ובעבוריהם ולרוב הלחות ואפיסת החום לא ידחה מהם דבר, ועל כן הם בעלי לחה קרה דבקה קרובה להמת, והיא ממייתה בקצת המימות כאגמים המעופשים".

דף נט/א למה נקרא שמה חסידה

מדוע החסידה עוף טמא?

החסידה נקראת כן, "מפני שעושה חסידות עם חברותיה", אומרת גמרתנו. **ומדוע,** אם כן, היא נמנית על העופות הטמאים? תמה החידושי הר"ם זצ"ל. **משום** שהיא עושה חסד עם חברותיה בלבד! חזר ויישב...

ואילו רבי אליהו חיים מייזל מלודז' פירש: **מפני** שסבורה היא שמעשה חסידות היא עושה, לפני משורת הדין, בעוד אין זו אלא התנהגות מינימלית...

דף ס' א/א בקומתנו נבראו...

העולם החל לתפקד כבת אחת

מדברי גמרתנו מסתלקים תמיהות שונות שמעלים חכמי המדע אודות האמונה בשנות בריאת העולם. קיימים, למשל, כוכבים שאורם מגיע אלינו רק אחרי עשרות אלפי שנים. כיצד ניתן לומר שלא נברא העולם אלא לפני אלפי שנים, אם אנו רואים אותם כיום?

אולם, בגמרתנו למדנו, שהעולם החל לתפקד 'בבת אחת'. כאילו הבריאה קיימת מזה זמן רב. נבראו המה ואורם בו זמנית באופן שיגיעו לעולמנו הקט מייד!... ('טיב הפרשה', בראשית).

המנעות ממאכלים נגועים בתולעים: לעומת המאכלים המוחזקים כנגועים בתולעים, יש מאכלים המוחזקים כנקיים מתולעים, כגון, קוקוס, סוכר ועוד, ואומנם אין חובה לבדוקם, אך אם נמצאו בהם תולעים בשלש דגימות בדיקה, חובה לבדוקם ('חכמת אדם' ס"ק נ"ז, 'שולחן ערוך' סימן פ"ד סעיף ט'). במהלך הדורות אסרו את אכילתם של מינים שונים שלא היתה אפשרות להסיר מהם את התולעים לחלוטין. ה"פרי תואר" (ס"ק ט"ו) כותב, כי בימיו לא אכלו "קאלפיו"ר", כרובית. המהרש"ל (הובא בט"ז ס"ק י"ז) סיפר, כי מנע עצמו מאכילת כמהין מחמת קושי בדיקתם. ה"בן איש חי" (שנה שניה נשא ח') כותב כי שומר נפשו ירחק מן הסלק ומהנענע, "ובביתנו לא יכנס הסלק למאכל, אלא בראש השנה מביאין אותו לראותו בלבד ולבקש עליו".

בדיקת תולעים ובדיקת חמץ: בדיקת התולעים מזכירה את בדיקת חמץ. שתיהן בדיקות שנועדו למנוע מכשול ואיסור מן היהודי. רבינו הגאון מליסא זצ"ל ("מקור חיים" בהקדמה לסימן תל"א) מבאר, כי יש מן הפוסקים הסוברים, כי יהודי שאינו מבטל את החמץ חייב מן התורה לבדוק את החמץ, כשם שחובה מן התורה לבדוק פירות שדרכם להתלע [חובת בדיקת חמץ היא מדרבנו, מן התורה די בביטול החמץ בלבד].

ההבדל בין בדיקת חמץ לבדיקת תולעים: עם זאת, על בדיקת חמץ אנו מברכים ועל בדיקת תולעים איננו מברכים, שכן, בדיקת תולעים היא עצה נבונה ליהודי כיצד יימנע מאיסור חמור. הבדיקה, איפוא, אינה מצווה. לעומת זאת, בדיקת חמץ נועדה לקיים מצוות "תשביתו", שחובה על היהודי להשבית את החמץ מביתו (עיין רש"י ותוס' פסחים ב/א), ולפיכך מברכים על בדיקה זו.

החמץ רומז ליצר הרע: מעניין לציין את דברי הרדב"ז (שו"ת ח"ג סימן תתקע"ז), כי התורה החמירה באיסור חמץ, משום שהחמץ רומז ליצר הרע, על כן "כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו... והרי זה אמת ונכון".

דף נט/א סנפיר וקשקשת

'קשקשים' מהם?

דג תמים למראה, בשם 'שטירל', הסעיר את גדולי הרבנים לפני מאות שנים, ועורר פולמוס נרחב על אודות כשרותו.

אמרה תורה (ויקרא יא/ט), "את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו". פשוט, לכאורה. אבל כאשר מנסים לברר - קשקשים מהם? מתברר, כי בשאלה זו טרחו רבים וטובים. יצורים שונים ומופלאים מסתתרים בעולם התת ימי, מהם בעלי גידולים מצורות שונות. מהי, איפוא, קשקשת.

רש"י (שם) כותב, כי הקשקשים "אלו קליפים הקבועים בו, כמו שנאמר (שמואל א יז/ה) ושריון קשקשים הוא **לבוש**", ולמעשה, הוא מצטט את גמרתנו בה נאמר "קשקשין הקבועין בו". הרמב"ן, על אתר, מציין, כי "לא תבין מלשונם שהן קבועין בגופן ממש ודבוקים בעור הדג. אבל קראום 'קבועים', שאין נדון ממנו, ולא מזדעזעין בו כסנפיר". לפיכך, קובע הרמב"ן, קשקשים שדבוקים בעור ואינם נפרדים ממנו כלל, אינם קשקשים והדג טמא, וכך נפסק להלכה ("בית יוסף" יו"ד סימן פ"ג, רמ"א שם סעיף א').

דג השטירל שהונח על שולחנו של ה"נודע ביהודה": למחרת יום הכיפורים ה' תקמ"ב, דוור של שירות הדואר המלכותי של פראג הניח דג על שולחנו של רב העיר, רבינו הגאון רבי יחזקאל לאנדאו זצ"ל, כשאליו מצורף מכתב. יותר נכון, מכתב שאליו מצורף דג. הכותב, ידידו הטוב של ה"נודע ביהודה", הגאון רבי צבי הירש סגל, רבה של טמשובר, כתב, כי בקהילתו נהגו זה דורות לא לאכול דג זה, בשם 'שטירל', אך איש אינו זוכר על מה ולמה, והוא ביקש מהגאון, כי יעמוד על קנקנו של ה'שטירל'. ה"נודע ביהודה" נטל את הדג לידי ובחננו. הוא היה שונה מן הדגים הרגילים. שתי שורות קשקשים בלבד הופיעו בשני צדדיו. בכך אין כל מגרעת. דא עקא, שניתן היה לקלף את הקשקשים באמצעות כלי חד בלבד. כל נסיון להסירם באמצעות אצבעות הידיים, עלה בתוהו. מכאן, לכאורה, שהקשקשים הם חלק מגופו של הדג, ואינם מתירים אותו באכילה.

השריית הדג בחומרי השרייה: ה"נודע ביהודה" לא אמר נואש. הדג, שעשה דרך כה ארוכה, הושרה במים ובחומרי השרייה שונים למשך שלש שעות. או אז, ניתן היה לקלף ממנו את הקשקשים באמצעות אצבעות הידיים בלבד. משכך, פסק ה"נודע ביהודה", הדג כשר. שכן, לולי חידושו של הרמב"ן, לא היינו יודעים כלל כי קשקשים שאינם נקלפים אינם סימן טהרה, ידיעה זו אינה מפורשת בגמרא. אולם, מאחר שהרמב"ן כתב זאת, וכך נפסק להלכה "צריכים אנו לכופף אזנינו ולשמע דבריהם באימה", אך די בכך "שנקלפים על ידי איזה פעולה שיהיה, כבר הם נקראים קשקשים ודג טהור הוא" (שו"ת "נודע ביהודה" תניינא, יו"ד סימן כ"ח).

פסקו של ה"נודע ביהודה" פורסם בדפוס שנים רבות לאחר מכן, אך הוא זכה לפרסום רב עוד קודם לכן, והפולמוס התורני בנידון יצר ספרים וחוברות, ובהם תשובות של האוסרים ושל המתירים, שהופיעו בדפוס בזה אחר זה וזה נגד זה ("אמרי נועם" ולעומתו "מקל נועם", ועוד).

כך בדק הרמב"ן קשקשים של דג: בראש האוסרים עמד הגאון רבי יצחק גריסהבר זצ"ל, רבה של פאקש, אשר הריץ מכתבים אל רבי שמואל, בנו של ה"נודע ביהודה", שכבר הלך לעולמו, כדי

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדוך, בבית, בעבודה, 24 שעות ביממה מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת

מרת **שרה מרגלית** ע"ה

(לבית גוטמן) ב"ר יעקב ז"ל נלב" ע"ה י"ט שבט תשס"ה

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **ישעיהו עברוני** ז"ל

ב"ר מרדכי ודינה ז"ל נלב" ע"ה ט"ו שבט תשס"ט

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **משה חי רחמים** ז"ל

בן תמר ע"ה נלב" ע"ה י"ג שבט תשמ"ו

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם, ואילו בעת תיאור העתיד, במהרה בימינו אמן, הנוסח הוא "ושעירי עיזים נעשה בצרון". זאת, מאחר שלעתיד לבא יהא אור הלבנה כאור החמה, ושעיר של ראש חודש לא יובא לכפרה על מיעוט הירח אלא לרצון בלבד...

הזכרת שעיר ראש חודש בתפילת ראש השנה: מעניין, כי הראשונים התכתבו ביניהם לגבי הזכרת שעיר חטאת של ראש חודש בתפילת המוסף של ראש השנה. רבינו משולם טען, כי אין להזכירו בראש השנה, ולדעתו ראש השנה כונה "כסה", משום שבראש השנה שעיר ראש חודש מכוסה, נעלם. וכל כך למה, משום שביום שמבקשים כפרה מהקב"ה, אין זה מן הראוי להזכיר את כפרתו של הקב"ה, כביכול, על מיעוט הירח. רבינו תם שיגר אליו מכתבים בהם הוא חולק עליו נחרצות, כי גם בראש השנה, יש להקריב שעיר חטאת של ראש חודש (ראה תוס' ר"ה ח/ב וב"ספר הישר" חלק השו"ת סימן מ"ג, מ"ד, מ"ו). להלכה (טור או"ח סימן תקצ"א וברמ"א שם) נוהגים כשיטת רבינו תם ואומרים בראש השנה "ושני שעירים לכפר", אחד של ראש השנה ואחד של ראש חודש.

גם באחרונים נמצאו פירושים שונים לביאור גמרתנו. המהר"ץ חיות (בסוגייתנו, ובשבועות ט/א) מפרש, כי עקב התמעטות הלבנה נוצר הבדל בינה לבין השמש ורבו עובדי אלילים לשמש, עקב תפקידה הייחודי. לפיכך, יש להביא כפרה בראש חודש, כדי להדגיש את עבודתנו לקב"ה [עלי, היינו: בשבילי].

"החתם סופר" מבאר, כי לעתיד לבוא "והיה אור הלבנה כאור החמה", וישראל, שבעוונותיהם הגלות מתארכת ומילוי הלבנה מתעכב, זקוקים לכפרה על כך [עלי, היינו: בשבילי].

מדוע יש לרצות את הלבנה, היא זו שטענה שאין זה ראוי שגודלה כגודל השמש? ואילו הגאון רבי יהודה אריה מבראד זצ"ל ("לב אריה" עפ"ד המהר"ם שיף) פירש את גמרתנו נפלאות. לכאורה, הרי הירח הוא זה שטען, כי אין ראוי שגודלו וגודל השמש יהיו זהים. יפה, איפוא, הקטינו הקב"ה, לשם מה יש צורך בכפרה על כך? אולם, האמת היא, שבבריאת העולם אור השמש היה מרובה מאור הלבנה, וניתן היה לראות לאור השמש מקצה העולם ועד קצהו, אך הקב"ה מיעט את אורה משום שהעולם לא היה ראוי לכך (חגיגה יב/א). או אז, טענה הלבנה שאין ראוי שהיא והשמש יהיו באותו גודל, והקב"ה הקטינה, אך היא, למען האמת, ביקשה שהשמש תשוב לגודלה המקורי. לכן, על בני האדם להביא כפרה, על כך שבעטיים הועם אור השמש ובעקבות כך קטנה הלבנה.

נסיים בנבואת הנחמה של ישעיהו על הטוב הצפוי לעמנו בקץ הגלות (ישעיהו ל/כ): "והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה שבעתיים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא".

לברר, אם נכונה השמועה, שאביו חזר בו מהיתרו טרם פטירתו. רבי שמואל (שו"ת שם, סימן כ"ט, ל') הדף את טענות המבקרים וחיזק את היתרו של אביו ממעשה רב של הרמב"ן עצמו. בעל ה"אהל מועד" (שער איסור והיתר) מעיד, כי הרמב"ן בדק דג בשם 'אשטוריאן', שהיו שביקשו לאוסרו, על ידי השרייתו במים רותחים, וכאשר "נשתירו ממנו קשקשים", הוא פסק כי הדג מותר. נמצא, שהרמב"ן בעצמו קבע, כי קשקשים הנקלפים בתחבולות שונות, סימן טהרה המה.

יש להבדיל בין קשקשים הנושרים מאליהם לקשקשים שיש לקלפם: לימים, ה"כתב סופר" (שו"ת י"ד סימן מ"ה) דחה ראייה זו בטענה, כי קשקשיו של הדג שהושרה על ידי הרמב"ן נשרו מאליהם לאחר השרייתו, לא כן הקשקשים של ה'שטירל', שגם לאחר השרייתו, לא נפרדו ממנו אלא כאשר קילפום (ע"ע "בית הלל" י"ד סימן פ"ג ס"ק א' וחיזושי "חתם סופר").

דף ס/ב שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח

כפרה על מיעוט הירח

כידוע, הרי"ף פסק הלכות מתוך ההכרעות העולות מן הסוגיות בגמרא, תוך השמטת המשא ומתן שהביא למסקנות אלו, ודילוג על דברי אגדה. בהגיעו לפירוש גמרתנו, הוא שינה מנוהגו באופן חריג, בכך שביאר באריכות דברי אגדה המובאים בגמרא (עיין שבועות ט/א), כלהלן.

מן הנוסח המיוחד של הפסוק המתייחס להקרבת שעיר החטאת בראש חודש (במדבר כח/טו) "ושעיר עיזים אחד לחטאת לה", דרשו חז"ל: "אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח... שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח". פשוטן של מילים, שהקב"ה, כביכול, הורה להקריב בכל ראש חודש שעיר חטאת, כדי לכפר על כך שהוא מיעט את הלבנה בבריאת העולם, כאשר היא טענה שאין שני מלכים משמשים בכתר אחד, היינו: היא והשמש שהיו באותו גודל. בשולי הגמרא (שבועות שם) נמצא הגהה חריגה ובה נאמר: "זהו סוד מסודות הקבלה, אין להבינו כמשמעו חס וחלילה, כי כל כבודה בת מלך פנימה". בניסיון לפרש דברים אלו, שהקב"ה, כביכול, זקוק לכפרה, עמלו רבים מגדולי הדורות. הרי"ף מבאר, שהקב"ה ניחם את הלבנה על מיעוטה, בכך שבימי ראש חודש מביאים קרבן לכפר על עם ישראל. לפיכך הוא מפרש, "הביאו כפרה" - הביאו שעיר חטאת לכפר על חטאותיכם, "עלי שמיעטתי את הירח" - בכך שקבעתי את ראש חודש כיום כפרה, אשלים את הכבוד שאמרתי להנחיל ללבנה.

"ושעירי עיזים נעשה בצרון": בספר "עולת החודש" (פ"ח הערה ד' בשם אור לישרים) כותב הסבר נפלא לנוסח התפילה בראש חודש, לפי פירושו של הרי"ף, כאשר אנו מתארים את עברנו המפואר, אנו אומרים "בהיותם

עוד מעט מהחברותא מכין לעצמו תה"ת

גם ר' בנימין מחשובי האברכים באלעד, לא מפספס אף יום. 2 משניות ביום וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

צעילוי נשמת

הר"ר שמחה אריה אנסבכר ז"ל
ב"ר ברוך מרדכי וציפורה יבדלחט"א
נלב"ע אור ל"ז בשבט תשס"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר אברהם יוסף אפרים הלוי ז"ל
ב"ר חיים בצלאל ז"ל
נלב"ע י"ט בשבט תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר ישראל לוי ומשפ" שיחיו - בני ברק